

Teismo praktikos rinkinys

GENERALINIO ADVOKATO
NILS WAHL IŠVADA,
pateikta 2014 m. gegužės 8 d.¹

Sujungtos bylos C-359/11 ir C-400/11

Alexandra Schulz
prieš
Technische Werke Schussental GmbH und Co. KG
Josef Egbringhoff
prieš
Stadtwerke Ahaus GmbH

(Bundesgerichtshof (Vokietija) pateiktas prašymas priimti prejudicinį sprendimą)

„Direktyva 2003/54/EB — Elektros energijos vidaus rinka — Direktyva 2003/55/EB — Gamtinių dujų vidaus rinka — Tiekėjų ir klientų sutartys remiantis nacionaline teise — Bendroji pareiga aprūpinti — Bendrosios sąlygos — Vienašalis tiekėjo paslaugos kainos keitimas — Pakankamas vartotojų apsaugos lygis — Galutiniai vartotojai — Sutarties sąlygų skaidrumo reikalavimas — Ryšys su Direktyva 93/13/EEB — Nesąžiningos sąlygos sutartyse su vartotojais — Sprendimo veikimo laiko atžvilgiu apribojimas“

1. Daugelyje viešųjų paslaugų sektorių², kurie anksčiau buvo monopoliai, įvyko svarbių pokyčių dėl rinkos liberalizacijos. Taip atsitiko ir energijos rinkoje. Atsižvelgiant į tai, Elektros energijos ir Dujų direktyvose³ (toliau – Energijos direktyvos) nustatytos Europos Sąjungos energijos rinkos laipsniško liberalizavimo taisyklės⁴. Pagrindinis šių direktyvų tikslas – atverti energetikos sektorių konkurencijai, bet jose taip pat yra nuostatų, kuriomis siekiama užtikrinti aukštą vartotojų apsaugos lygį, visų pirma, kalbant apie sutarčių su galutiniais vartotojais sąlygų skaidrumą. Šiomis nuostatomis, kurių tikslas yra užtikrinti bendrąją pareigą aprūpinti⁵, reikalaujama, jog valstybės narės imtųsi reikiamų veiksmų, kad apsaugotų vartotojus (ypač pažeidžiamus) nuo atjungimo; vienas būdas juos apsaugoti yra paskirti tiekėją, į kurį galima kreiptis kraštutiniu atveju.

2. Pagal Vokietijos teisę dujų ir elektros energijos tiekėjai privalo sudaryti sutartis su privačiais klientais, kai vykdo veiklą vadovaudamiesi bendrąja pareiga aprūpinti. Pagal šias sutartis taikomas standartinis energijos tiekimo tarifas. Pagrindinėje byloje keliamas klausimas, ar turėdami šią pareigą paslaugų teikėjai taip pat turi įstatymuose įtvirtintą teisę vienašališkai keisti kainas. Kad išspręstų šį klausimą, *Bundesgerichtshof* (Vokietijos Federalinis Aukščiausiasis Teismas) prašo Teisingumo Teismo pateikti nuomonę dėl tinkamo galutinių vartotojų apsaugos lygio pagal ES teisę, kuris turėtų būti

1 — Originalo kalba: anglų.

2 — Tai, pavyzdžiui, telekomunikacijų, pašto paslaugų, elektros energijos ir gamtinių dujų bei geležinkelio paslaugų sektoriai.

3 — 2003 m. birželio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2003/54/EB dėl elektros energijos vidaus rinkos bendrųjų taisyklių, panaikinanti Direktyvą 96/92/EB (OL L 176, p. 37; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 12 sk., 2 t., p. 211), ir 2003 m. birželio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2003/55/EB dėl gamtinių dujų vidaus rinkos bendrųjų taisyklių, panaikinanti Direktyvą 98/30/EB (OL L 176, p. 57; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 12 sk., 2 t., p. 230).

4 — „Vidaus energijos rinkos sukūrimas“, KOM(2001) 125 galutinis, p. 2 (toliau – 2001 m. Komisijos komunikatas).

5 — Nors šios nuostatos (būtent Elektros energijos direktyvos 3 straipsnis ir Dujų direktyvos 3 straipsnis, cituojami toliau atitinkamai 6 ir 10 punktuose) yra ištrauktos iš viešųjų paslaugų pareigą, toliau kalbėsiu apie šiomis nuostatomis įtvirtintą pareigą kaip apie bendrąją pareigą aprūpinti.

užtikrinamas pagal šias tiekimo sutartis. Šis klausimas, be abejo, yra itin svarbus todėl, kad kainų keitimo teisėtumas priklauso nuo to, kaip aiškinamas Elektros energijos direktyvos 3 straipsnio 5 dalyje ir Dujų direktyvos 3 straipsnio 3 dalyje įtvirtintas reikalavimas, kad sutarties sąlygos privalo būti skaidrios.

3. Atsižvelgdamas į tai, Teisingumo Teismas taip pat turi suformuluoti poziciją dėl galimo skaidrumo reikalavimo ryšio su Direktyvos 93/13⁶ 3 ir 5 straipsniuose įtvirtintomis pareigomis. Tai būtina, nes Teisingumo Teismas neseniai pateikė nuomonę dėl šių pareigų byloje *RWE Vertrieb*⁷, taip pat susijusioje su energijos tiekimo sutartimis. Taigi šioje byloje sudėtingiausia užduotis yra nustatyti, ar visus šiuos skirtingus reikalavimus reikėtų aiškinti vienodai, nepaisant to, kad teisės aktais, kuriuose jie yra įtvirtinti, siekiama skirtingų tikslų. Toliau mėginsiu įrodyti, kad, mano nuomone, atsakymas į šį klausimą turėtų būti neigiamas.

I – Teisinis pagrindas

A – ES teisės aktai

1. Elektros energijos direktyva

4. Elektros energijos direktyvos 24 konstatuojamojoje dalyje nustatyta, kad namų ūkių vartotojams ir, kai valstybės narės mano, kad to reikia, – mažosioms įmonėms turi būti suteikta teisė gauti konkrečios kokybės elektros energiją už aiškiai palyginamą, skaidrią ir protingą kainą. Taigi valstybės narės turėtų imtis būtinų priemonių, kuriomis būtų apsaugoti pažeidžiami vartotojai.

5. Pagal 26 konstatuojamąją dalį viešųjų paslaugų reikalavimų laikymasis yra pagrindinis Elektros energijos direktyvos reikalavimas. Todėl šioje direktyvoje pateikiamos bendros minimalios normos, atsižvelgiant į visuotinės vartotojų apsaugos ir tiekimo saugumo užtikrinimo tikslus.

6. Elektros energijos direktyvos 3 straipsnyje, kuriame nustatytos su viešųjų paslaugų įpareigojimais ir vartotojų apsauga susijusios taisyklės, nustatyta:

„<...>

3. Valstybės narės užtikrina, kad visiems namų ūkio vartotojams ir, kai valstybės narės mano, kad to reikia, – mažosioms įmonėms <...> būtų teikiamos universaliosios paslaugos, t. y. kad jos turėtų teisę savo teritorijoje gauti nustatytos kokybės elektros energiją už protingą, lengvai ir aiškiai palyginamą ir skaidrią kainą. Siekdamas garantuoti universaliųjų paslaugų teikimą, valstybės narės gali paskirti tiekėją, į kurį galima kreiptis kraštutiniu atveju. <...>

<...>

5. Valstybės narės imasi atitinkamų priemonių, siekdamas apsaugoti galutinius vartotojus bei užtikrinti aukštą vartotojų apsaugos laipsnį, ypač siekdamas, kad būtų taikomos adekvačios pažeidžiamų vartotojų apsaugos priemonės, įskaitant atitinkamas priemones, padedančias jiems apsisaugoti nuo energijos tiekimo nutraukimo. Atsižvelgdamas į šį kontekstą, jos gali imtis atitinkamų priemonių,

6 — 1993 m. balandžio 5 d. Direktyva dėl nesąžiningų sąlygų sutartyse su vartotojais (OL L 95, 1993, p. 29).

7 — 2013 m. kovo 21 d. Sprendimas *RWE Vertrieb* (C-92/11).

gindamos atokiose vietovėse esančius vartotojus. Jos užtikrina aukštą vartotojų apsaugos lygį, ypač atsižvelgdamos į sutarties sąlygų, bendros informacijos ir ginčų sprendimo mechanizmų skaidrumą. Valstybės narės užtikrina, kad reikalavimus atitinkantys vartotojai faktiškai galėtų pasirinkti kitą tiekėją. Priemonės, taikomos mažiausiai namų ūkio vartotojams, turi apimti nustatytas A priede.

<...>“

7. Elektros energijos direktyvos A priede išvardytos priemonės, kurių imasi valstybės narės, siekdamos apsaugoti vartotojus. Jame nurodyta:

„Nepažeidžiant [ES] taisyklių dėl vartotojų apsaugos, ypač Direktyvos 97/7/EB^[8] ir [Direktyvos 93/13], 3 straipsnyje minėtomis priemonėmis turi būti užtikrinta, kad vartotojai:

a) turėtų teisę sudaryti su savo elektros energijos paslaugų tiekėju sutartį, nustatančią:

— <...>

— priemones, kuriomis galima gauti naujausią informaciją apie taikomus tarifus ir mokesčius už techninę priežiūrą,

— sutarties galiojimo laiką, paslaugų bei sutarties pratęsimo ir nutraukimo sąlygas, ar suteikiama teisė nutraukti sutartį,

— bet kokias kompensacijas ir sumokėtų pinigų grąžinimo tvarką, kuri taikoma, jei nesilaikoma pagal sutartį teikiamos paslaugos kokybės lygio, <...>

Sąlygos turi būti sąžiningos ir iš anksto žinomos. Bet kuriuo atveju šią informaciją reikia pateikti prieš sudarant ar patvirtinant sutartį. <...>

b) jiems būtų tinkamai pranešama apie bet kokius ketinimus pakeisti sutarties sąlygas, o informuojant apie šiuos ketinimus, jiems būtų pranešama apie jų teisę nutraukti sutartį. Paslaugų tiekėjai tiesiogiai praneša savo vartotojams apie visus mokesčių padidėjimus; ši informacija pranešama pakankamai anksti, ne vėliau kaip prieš vieną įprastą sąskaitų pateikimo laikotarpį iki įsigaliojant mokesčių padidėjimui. Valstybės narės užtikrina, kad vartotojai galėtų laisvai nutraukti sutartis, jei naujos sąlygos, apie kurias jiems pranešė elektros energijos paslaugų tiekėjas, jiems nepriimtinos;

c) gautų skaidrią informaciją apie taikomas kainas ir tarifus bei apie standartines sąlygas, kiek tai susiję su galimybe prisijungti prie elektros energijos paslaugų ir jomis naudotis;

d) galėtų rinktis iš įvairių mokėjimo būdų. Bet kuris sąlygų skirtumas turi atspindėti tiekėjo išlaidas, susijusias su skirtingų mokėjimo sistemų taikymu. Bendros sąlygos turi būti sąžiningos ir skaidrios. Sąlygos paskelbiamos aiškia ir suprantama kalba. <...>

<...>“

8 — 1997 m. gegužės 20 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva dėl vartotojų apsaugos, susijusios su nuotolinės prekybos sutartimis – Tarybos ir Parlamento pareiškimas dėl 6 straipsnio 1 dalies – Komisijos pareiškimas dėl 3 straipsnio 1 dalies pirmos įtraukos (OL L 144, p. 19; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 15 sk., 3 t., p. 319).

2. Dujų direktyva

8. Pagal Dujų direktyvos 26 konstatuojamąją dalį valstybės narės turi užtikrinti, kad prie dujų sistemos prisijungusiems vartotojams būtų pranešta apie jų teises pagrįstomis kainomis gauti nustatytos kokybės gamtines dujas. Taigi valstybės narės namų ūkiams ir mažosioms ir vidutinėms įmonėms gali taikyti skirtingas galutinių vartotojų gynimo priemones.

9. 27 konstatuojamojoje dalyje patikslinama, kad pagarba viešųjų paslaugų reikalavimams yra vienas iš pagrindinių Dujų direktyvos reikalavimų. Todėl šioje direktyvoje pateikiami bendri minimalūs standartai, kuriais, be kita ko, atsižvelgiama į vartotojų gynimo ir tiekimo saugumo tikslus.

10. Kaip ir Elektros energijos direktyvos 3 straipsnyje, Dujų direktyvos 3 straipsnyje apibrėžta dujų tiekimo įmonėms tenkanti pareiga teikti viešuosius interesus atitinkančias paslaugas ir vartotojų apsauga. Jame numatyta:

„3. Valstybės narės imasi reikiamų priemonių, siekdamos apsaugoti galutinius vartotojus bei užtikrinti aukštą vartotojų apsaugos laipsnį, ypač siekdamos, kad būtų taikomos adekvačios pažeidžiamų vartotojų apsaugos priemonės, įskaitant atitinkamas priemones, padedančias jiems apsisaugoti nuo atjungimo. Atsižvelgdamos į tai, jos gali imtis atitinkamų priemonių, gindamos atokiuose regionuose esančius vartotojus, prisijungusius prie dujų sistemos. Valstybės narės gali paskirti tiekėją, blogiausiai atveju aprūpinantį dujomis prie tinklo prisijungusius vartotojus. Jos užtikrina aukštą vartotojų apsaugos laipsnį, ypač atsižvelgiant į bendrųjų sutarties nuostatų ir sąlygų, bendros informacijos teikimo ir ginčų sprendimo mechanizmų skaidrumą. Valstybės narės užtikrina, kad laisvieji vartotojai galėtų veiksmingai pasirinkti kitą tiekėją. Tarp priemonių, taikomų bent buitiniams vartotojams, turi būti nustatytosios A priede.“

11. Kaip ir Elektros energijos direktyvoje, A priede išvardytos priemonės, kurių valstybės narės imasi siekdamos apsaugoti vartotojus. Jame nurodyta:

„Nepažeidžiant [ES] vartotojų teisių apsaugos taisyklių, ypač [Direktyvos 97/7] ir [Direktyvos 93/13], 3 straipsnyje nurodytomis taisyklėmis siekiama, kad vartotojai:

a) turėtų teisę sudaryti su savo dujų paslaugų tiekėju sutartį, kurioje nurodoma:

— <...>

— būdai, kuriais galima gauti naujausią informaciją apie taikomus tarifus ir mokesčius už priežiūros paslaugas,

— sutarties galiojimo laikotarpis, paslaugų bei sutarties pratęsimo ir nutraukimo sąlygos, ar suteikiama teisė atsisakyti paslaugų,

— <...>

Sąlygos turi būti teisingos, jos turi būti žinomos iš anksto. Bet kuriuo atveju šią informaciją reikia pateikti prieš sudarant ar patvirtinant sutartį. Kai sutartis sudaromos per tarpininkus, pirmiau išvardytą informaciją taip pat reikia pateikti prieš sutarties sudarymą;

b) būtų tinkamai informuojami apie bet kuriuos ketinimus pakeisti sutarties sąlygas, o informuojant apie šiuos ketinimus, jiems būtų pranešama apie jų teisę nutraukti sutartį. Paslaugų tiekėjai tiesiogiai informuoja savo vartotojus apie visus kainų padidėjimus; ši informacija pranešama pakankamai anksti, ne vėliau kaip prieš vieną įprastą sąskaitų pateikimo laikotarpį iki įsigaliojant kainų padidėjimui. Valstybės narės užtikrina, kad vartotojai galėtų laisvai nutraukti sutartis, jei naujosios sąlygos, apie kurias jiems pranešė dujų paslaugų tiekėjas, jiems nepriimtinos;

- c) gautų skaidrią informaciją apie taikomas kainas ir tarifus bei apie standartines sąlygas, susijusias su galimybe naudotis dujų tiekimo paslaugomis ir naudojimosi jomis;
- d) galėtų pasirinkti atsiskaitymo būdą. Bet kuris sąlygų skirtumas turi atspindėti išlaidas tiekimui, susijusias su skirtingų atsiskaitymo sistemų taikymu. Bendrosios nuostatos ir sąlygos turi būti sąžiningos ir skaidrios. Sąlygos išdėstomos aiškiai ir suprantama kalba. <...>

<...>

- g) juos prijungus prie dujų sistemos, būtų informuojami apie galiojančiuose nacionalinės teisės aktuose nustatytą jų teisę gauti nustatytos kokybės gamtinių dujų už pagrįstą kainą.“

B – Vokietijos teisės aktai

12. Bendrosios sąlygos, pagal kurias nagrinėjamu laikotarpiu elektros energijos tiekimo įmonės turėjo kiekvieną norintį prijungti prie savo aprūpinimo sistemos ir aprūpinti jį elektros energija taikydamos bendruosius tarifus (klientai, kuriems taikomi standartiniai tarifai), buvo įtvirtintos *Verordnung über Allgemeine Bedingungen für die Elektrizitätsversorgung von Tarifkunden* (Nutarimas dėl klientų, kuriems taikomi standartiniai tarifai, aprūpinimo elektros energija bendrųjų sąlygų; toliau ? *AVBEltV*)⁹, o vėliau *Verordnung über Allgemeine Bedingungen für die Grundversorgung von Haushaltskunden und die Ersatzversorgung mit Elektrizität aus dem Niederspannungsnetz* (Nutarime dėl privačių klientų aprūpinimo elektros energija ir alternatyvaus aprūpinimo iš žemos įtampos elektros tinklo; toliau ? *StromGvV*)¹⁰. Šios nuostatos taip pat yra neatsiejama tiekimo sutarčių su klientais, kuriems taikomi standartiniai tarifai, dalis.

13. *AVBEltV* 4 straipsnyje nustatyta:

„1) Elektros energijos tiekimo įmonė tiekia [elektros energiją] taikydama atitinkamus bendruosius tarifus ir sąlygas.

2) Bendrųjų tarifų ir sąlygų pakeitimai įsigalioja tik juos viešai paskelbus.“

14. Teisė nutraukti sutartį įtvirtinta *AVBEltV* 32 straipsnyje, kuriame nustatyta:

„1) Sutartiniai santykiai tęsiasi, kol viena iš šalių juos nutraukia, pranešusi prieš vieną mėnesį iki atitinkamo kalendorinio mėnesio pabaigos.<...>

2) Jei keičiami bendrieji tarifai arba elektros energijos tiekimo įmonė pagal šį nutarimą pakeičia savo bendrąsias sąlygas, klientas gali nutraukti sutartį, pranešęs ne vėliau kaip prieš dvi savaites nuo kalendorinio mėnesio, einančio po viešo paskelbimo, pabaigos.“

15. *StromGvV* 5 straipsnio 2 dalyje nustatyta:

„Bendrųjų tarifų ir sąlygų pakeitimai įsigalioja nuo atitinkamo mėnesio pradžios, bet tik juos viešai paskelbus ne vėliau nei likus šešioms savaitėms iki planuojamo pakeitimo. Skelbdamas apie pakeitimą, pagrindinis tiekėjas privalo išsiųsti klientui pranešimą raštu apie planuojamus pakeitimus ir paskelbti apie juos savo interneto svetainėje. Bendrųjų tarifų ir sąlygų pakeitimai įsigalioja tik juos viešai paskelbus.“

9 — 1979 m. birželio 21 d. Nutarimas dėl klientų, kuriems taikomi standartiniai tarifai, aprūpinimo elektros energija bendrųjų sąlygų (*BGBI.* I, p. 684).

10 — 2006 m. spalio 26 d. Nutarimas dėl privačių klientų aprūpinimo elektros energija ir alternatyvaus aprūpinimo iš žemos įtampos elektro tinklo (*BGBI.* I, p. 2391).

16. Pagal *StromGKV* 20 straipsnį pranešimo apie pagrindinės tiekimo sutarties nutraukimą terminas yra iki atitinkamo kalendorinio mėnesio pabaigos.

17. Bendrosios sąlygos, pagal kurias nagrinėjamu laikotarpiu dujų tiekimo įmonės turėjo kiekvieną norintį prijungti prie savo aprūpinimo sistemos ir aprūpinti jį dujomis taikydamos bendruosius tarifus (klientai, kuriems taikomi standartiniai tarifai), buvo įtvirtintos *Verordnung über Allgemeine Bedingungen für die Gasversorgung von Tarifkunden* (Nutarimas dėl klientų, kuriems taikomi standartiniai tarifai, aprūpinimo dujomis bendrųjų sąlygų; toliau – *AVBGasV*)¹¹. Šios nuostatos taip pat yra neatsiejama tiekimo sutarčių su klientais, kuriems taikomi standartiniai tarifai, dalis.

18. *AVBGasV* 4 straipsnyje nustatyta:

„1) Dujų tiekimo įmonė tiekia dujas taikydama atitinkamus bendruosius tarifus ir sąlygas.<...>

2) Bendrųjų tarifų ir sąlygų pakeitimai įsigalioja tik juos viešai paskelbus.“

19. Teisė nutraukti sutartį įtvirtinta *AVBGasV* 32 straipsnyje:

„1) Sutartiniai santykiai tęsiasi, kol viena iš šalių juos nutraukia, pranešusi prieš vieną mėnesį, iki atitinkamo kalendorinio mėnesio pabaigos.<...>

2) Jei keičiami bendrieji tarifai arba dujų tiekimo įmonė pagal šį nutarimą pakeičia savo bendrąsias sąlygas, klientas gali nutraukti sutartį, pranešęs ne vėliau kaip prieš dvi savaites nuo kalendorinio mėnesio, einančio po viešo paskelbimo, pabaigos.“

20. Be to, ir elektros energijos, ir dujų tiekėjų teisė vienašališkai keisti kainas yra ribojama prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusių teismo praktikoje, kurioje numatoma tiekėjų teisė keisti kainas, tik jeigu tie pakeitimai yra pagrįsti. Taigi kainas galima keisti pagrįstai, ir kainos keitimas yra privalomas kitai sutarties šaliai, tik jei jis yra pagrįstas. Todėl bet kokio kainos keitimo atveju taikoma teisminė priežiūra. Pagrįstumo reikalavimas taip pat reiškia, kad tiekėjai privalo atsižvelgti į galimybę mažinti sąnaudas.

II – Faktinės aplinkybės, procesas ir pateikti klausimai

21. Byloje C-359/11 gamtinių dujų tiekimo įmonė *Technische Werke Schussental GmbH und Co. KG* (toliau – TWS) vamzdynais tiekia gamtines dujas klientei A. Schulz į jos sklypą Baienfurte pagal taikomą standartinį namų ūkių tarifą. Laikotarpiu nuo 2005 m. sausio 1 d. iki 2007 m. sausio 1 d. TWS savo tiekiamų dujų kainą padidino iš viso keturis kartus, o 2007 m. balandžio 1 d. kaina buvo vėl sumažinta. A. Schulz prieštaravo po kainų pakėlimo pateiktoms 2005, 2006 ir 2007 m. metinėms sąnaudų ataskaitoms, nes, jos nuomone, kaina buvo didinama nepagrįstai.

22. Byloje, kurią nagrinėja prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, TWS reikalauja sumokėti jai 2005–2007 m. nesumokėtas sumas. *Amtsgericht* (apylinkės teismas) patenkino TWS ieškinį dėl 2 733,12 EUR ir delpinigių bei advokatų išlaidų sumokėjimo. Apeliacinis teismas atmetė A. Schulz apeliacinį skundą, bet leido jai teikti kasacinį skundą teismui, kuris vėliau pateikė prašymą priimti prejudicinį sprendimą.

11 — 1979 m. birželio 21 d. Nutarimas dėl klientų, kuriems taikomi standartiniai tarifai, aprūpinimo dujomis bendrųjų sąlygų (*BGBI.* I, p. 676).

23. Atsižvelgdamas į tai ir abejodamas dėl nagrinėjamo teisės akto suderinamumo su ES teisės aktais, *Bundesgerichtshof* nutarė sustabdyti bylos nagrinėjimą ir pateikti Teisingumo Teismui šį prejudicinį klausimą:

„Ar [Direktyvos 2003/55] 3 straipsnio 3 dalis kartu su A priedo b ir (arba) c punktais turi būti aiškinama taip, kad nacionalinė įstatymo nuostata, susijusi su kainos keitimu sutartyse dėl gamtinių dujų tiekimo su privačiais klientais, kuriems dujos tiekiamos remiantis bendrąja pareiga aprūpinti (klientai, kuriems taikomas standartinis tarifas), tenkina reikalaujamo skaidrumo lygio reikalavimus, jei jose, nors ir nepateikiant kainos keitimo priežasties, sąlygų ir apimties, užtikrinama, kad dujų tiekimo įmonė, laikydamosi tinkamo termino, savo klientams iš anksto praneš apie bet kokią kainos padidinimą, o klientai turi teisę nutraukti sutartį, jei nesutinka su pakeistomis sąlygomis, apie kurias jiems pranešta?“

24. Byloje C-400/11 *Stadtwerke Ahaus GmbH* (toliau – SWA) yra komunalinė tiekimo bendrovė, kuri tiekia J. Egbringhoff dujas ir elektros energiją. 2004 m. sąskaitoje SWA nustatė standartinį tiekiamų dujų tarifą – 3,521 ct už 1 kWh ir elektros energijos tarifą – 9,758 ct už 1 kWh.

25. 2005–2008 m. SWA kelis kartus didino tiekiamų dujų ir elektros energijos kainas ir kiekvieną kartą viešai jas skelbė. 2008 m. sausio 18 d. J. Egbringhoff nesutiko su SWA 2006 m. sausio 6 d. pateikta sąskaita už 2005 m. patiektas dujas ir elektros energiją ir nurodė, jog ji neteisinga. Tačiau jis su tam tikra išlyga sumokėjo už 2005, 2006 ir 2007 m. išrašytose sąskaitose reikalaujamas papildomai sumokėti sumas. Nors J. Egbringhoff daug kartų reikalavo įrodyti reikalaujamų sumokėti sumų teisingumą ir grąžinti jam 746,54 EUR sumą, kurią jis manė nepagrįstai sumokėjo už patiektas dujas ir elektros energiją, SWA nepatenkino šių reikalavimų.

26. 2008 m. gruodžio 30 d. pareikštu ieškiniu J. Egbringhoff reikalavo, kad SWA grąžintų jam 746,54 EUR ir sumokėtų palūkanas. Be to, jis prašė konstatuoti, kad SWA, skaičiuodama dujų ir elektros energijos kainas už ataskaitinius 2008 m., turėjo taikyti 2004 m. galiojusias kainas. Nors ankstesnėse instancijose šis ieškinys buvo atmestas, ieškovui buvo leista pateikti kasacinį skundą prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teismui.

27. Kaip ir A. Schulz pateikto apeliacinio skundo atveju, J. Egbringhoff byloje *Bundesgerichtshof* abejoja, ar Vokietijos teisės aktai šioje srityje atitinka ES teisės aktus. Todėl jis nusprendė sustabdyti bylos nagrinėjimą ir pateikti Teisingumo Teismui šį prejudicinį klausimą:

„Ar [Direktyvos 2003/54] 3 straipsnio 5 dalis kartu su A priedo b punktu ir (arba) c punktu turi būti aiškinama taip, kad nacionalinio įstatymo nuostata, susijusi su kainos keitimu sutartyse dėl elektros energijos tiekimo, sudarytose su privačiais klientais, kuriems elektros energija tiekama remiantis bendrąja pareiga aprūpinti (klientai, kuriems taikomas standartinis tarifas), atitinka reikalaujamo skaidrumo lygio reikalavimus, jei jose, nors ir nepateikiant kainos keitimo priežasčių, sąlygų ir apimties, užtikrinama, kad elektros energijos tiekimo įmonė, laikydamosi tinkamo termino, savo klientams iš anksto praneša apie bet kokią kainos padidinimą, o klientai turi teisę nutraukti sutartį, jei nesutinka su pakeistomis sąlygomis, apie kurias jiems pranešta?“

28. Byloje C-359/11 rašytines pastabas pateikė TWS, Vokietijos vyriausybė ir Komisija. Byloje C-400/11 rašytines pastabas pateikė J. Egbringhoff, SWA, Vokietijos vyriausybė ir Komisija.

29. 2014 m. sausio 7 d. Teisingumo Teismo pirmininko nutartimi šios dvi bylos buvo sujungtos, kad būtų bendrai vykdoma žodinė proceso dalis ir priimtas sprendimas. 2014 m. vasario 27 d. vykusiame posėdyje savo argumentus žodžiu pateikė A. Schulz, TWS, J. Egbringhoff, SWA, Vokietijos vyriausybė ir Komisija.

III – Analizė

A – Bendrosios pastabos

30. Savo klausimais prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės nori išsiaiškinti, kiek yra paisoma skaidrumo reikalavimo, įtvirtinto Elektros energijos direktyvos 3 straipsnio 5 dalyje ir Dujų direktyvos 3 straipsnio 3 dalyje, kai nacionalinės teisės aktų nuostatose, kuriomis reglamentuojamas elektros energijos ir dujų tiekimas įgyvendinant bendrąją pareigą aprūpinti, yra nustatyta tik teisė nutraukti sutartį, jei paslaugos teikėjas nutaria vienašališkai pakeisti kainas tinkamai iš anksto apie tai paskelbęs¹². Atsakant į šį klausimą, būtina atsižvelgti į tai, kad šiomis nuostatomis nereikalaujama, kad bendrąją pareigą aprūpinti vykdantis tiekėjas suteiktų klientui informaciją apie kainos keitimo pagrindus, sąlygas ir mastą.

31. Poreikis išsiaiškinti Energijos direktyvose įtvirtintą skaidrumo reikalavimą atsiranda stengiantis ES lygmeniu atverti ir liberalizuoti Europos energijos rinką. Šis liberalizavimo procesas vyksta vadovaujantis tais pačiais principais ir elektros energijos, ir dujų tiekimo atveju. Todėl galima pateikti vieną atsakymą į iškeltus klausimus, nors galima nustatyti ir tam tikrų esminių šių dviejų teisės aktų skirtumą¹³.

32. Turint galvoje, kad Energijos direktyvomis siekiama tų pačių tikslų, abiejuose teisės aktuose skaidrumo reikalavimą derėtų aiškinti vienodai. Tikslai yra dvejoji. Viena vertus, kaip minėta, svarbiausias Energijos direktyvų tikslas yra užtikrinti energijos rinkos liberalizavimą laipsniškai sukuriant konkurenciją sektoriuje, kuriame tradiciškai vyravo nacionaliniai monopoliai. Kitaip tariant, šios direktyvos buvo parengtos siekiant užtikrinti, kad būtų sukurta energijos vidaus rinka¹⁴. Kita vertus, jose taip pat skiriama daug dėmesio būtinybei užtikrinti energijos tiekimo saugumą¹⁵.

33. Antrasis tikslas yra glaudžiai susijęs su Energijos direktyvų 3 straipsnyje įtvirtinta bendrąja pareiga aprūpinti. Ši pareiga, kaip apibrėžta Energijos direktyvų atitinkamose nuostatose, yra nustatyta siekiant užtikrinti, kad paslauga (šiuo atveju energijos tiekimas) būtų teikiama klientams pagrįsta kaina ir teisingomis sąlygomis, neatsižvelgiant į kliento ekonominę, socialinę ar geografinę padėtį¹⁶. Kitaip tariant, šia tvarka papildomos konkurencijoje rinkoje siūlomos paslaugos, taip apsaugant pažeidžiamiausius klientus¹⁷. Tačiau, vertinant iš energijos tiekimo įmonių pozicijos, bendroji pareiga aprūpinti iš esmės kenkia jų laisvei užsiimti verslu, ypač atsižvelgiant į tai, kad vadovaujantis šia pareiga siūlomos kainos turi būti pagrįstos¹⁸.

12 — Kaip paaikškėjo per posėdį, pateikti klausimai yra susiję su nacionalinės teisės aktų suderinamumu su ES teisės aktais, o ne su galimu tiesioginiu nagrinėjamų nuostatų poveikiu nacionalinėje byloje. Šiuo požiūriu klausimas, ar (ir, jei taip, kiek) tas nacionalinės teisės aktų nuostatas galima aiškinti kaip atitinkančias ES teisės aktus, nėra aktualus.

13 — Net trumpai peržvelgus Energijos direktyvų 3 straipsnį, toks požiūris pasitvirtina. Iš tiesų vieno komentaro autorius apibūdino, kad Dujų direktyva yra „ne tokio plataus užmojo“ kaip Elektros energijos direktyva, kiek tai susiję su bendrąja pareiga aprūpinti ir poreikiu užtikrinti pagrįstas kainas. Šiuo klausimu žr. S. Pront-van Brommel, „The Development of the European Electricity Market in a Juridical No Man's Land“, A. Dorsman ir kiti (leid.), *Financial Aspects in Energy*, Berlynas, Springer-Verlag, 2011, p. 167–193, p. 187.

14 — Žr. 2001 m. Komisijos komunikatą, minėtą 4 išnašoje.

15 — Ten pat, p. 41.

16 — Dėl universaliųjų paslaugų sąvokos apskritai žr. P. Rott „A New Social Contract Law for Public Services? – Consequences from Regulation of Services of General Economic Interest in the EC“, *European Review of Contract Law* (1) 2000, p. 323–345, ypač p. 330 ir paskesni. Taip pat žr. P. Nihoul, „The status of consumers in European liberalisation directives“, *Yearbook of Consumer Law*, 2009, p. 67–106.

17 — Minėtas P. Rott, p. 330.

18 — Elektros energijos direktyvos 3 straipsnio 5 dalyje yra minimos pagrįstos kainos, bet Dujų direktyvos 3 straipsnio 3 dalyje apie tai nekalbama. Tačiau, mano nuomone, šio neatitikimo negalima aiškinti taip, kad tiekiant dujas vadovaujantis toje nuostatoje įtvirtinta bendrąja pareiga aprūpinti nereikalaujama užtikrinti pagrįstų kainų, nes teisė gauti tiekiamas gamtines dujas pagrįstomis kainomis aiškiai nurodyta Dujų direktyvos 26 konstatuojamojoje dalyje ir tos direktyvos A priedo g punkte.

34. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teisme nagrinėjamosiose bylose aiškiai matyti sunkumai, susiję su siekiu suderinti galutinių vartotojų, kuriems energija tiekama vadovaujantis bendrąja pareiga aprūpinti, interesus su šią pareigą vykdančių paslaugų teikėjų interesais. Bylos yra susijusios su elektros energijos ir (arba) dujų tiekimo universaliąja paslauga¹⁹. Iš prašymo priimti prejudicinį sprendimą matyti, kad pagal šią tiekimo tvarką energijos tiekimo įmonės Vokietijoje pagal įstatymus privalo prijungti visus norinčius prie savo aprūpinimo sistemų ir tiekti jiems elektros energiją ir dujas ir taikyti bendrą standartinį tarifą. Kitaip tariant, šios sutartys, reglamentuojamos nacionaliniuose teisės aktuose, nepatenka į laisvės sudaryti sutartį taikymo sritį. Tai ypač akivaizdu iš to, kad paslaugų teikėjams taikomos tam tikros imperatyvios nacionalinės teisės nuostatos, pagal kurias jie privalo sudaryti sutartis net su nepageidaujama klientais. Be to, tomis taisyklėmis labai ribojamos paslaugų teikėjų galimybės nutraukti sutartis su tokiais klientais (kišimosi priemonė, aiškiai įtvirtinta Energijos direktyvų 3 straipsnyje, kuriame reikalaujama, kad valstybės narės imtųsi priemonių siekdamas užtikrinti, kad būtų išvengta atjungimo).

35. Kaip trumpai minėta, neseniai Teisingumo Teismo priimtame sprendime byloje *RWE Vertrieb* aiškiai pasiūlytas tinkamas pagrindas, kuriuo remiantis reikėtų aiškinti skaidrumo reikalavimus pagal Direktyvą 93/13. Nors byloje daugiausia dėmesio skiriama Direktyvos 93/13 išaiškinimui, joje taip pat minima ir Dujų direktyva, nes nagrinėjamų sutarčių dalykas buvo gamtinių dujų tiekimas pagal „specialiąsias sutartis“²⁰.

36. Tačiau svarbu pabrėžti, kad į Direktyvos 93/13 taikymo sritį pagal jos 1 straipsnio 2 dalį aiškiai nepatenka sutarčių sąlygos, „atspindinčios įstatymų ar kitų teisės aktų privalomąsias nuostatas“. Todėl ta direktyva neturi būti taikoma šioje byloje nagrinėjamosioms sutartims, ir tam pritarė visos pastabas pateikusios šalys²¹. Tuo taip pat paaiškinama, kodėl prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas prašo išaiškinti Energijos direktyvose įtvirtintą skaidrumo reikalavimą, o ne Direktyvą 93/13.

37. Vis dėlto, turint galvoje, kad A. Schulz, J. Egbringhoff ir Komisija teigia, jog Teisingumo Teismo motyvai byloje *RWE Vertrieb* dėl skaidrumo reikalavimo pagal Direktyvą 93/13 gali būti tiesiogiai taikomi šiose bylose, pirmiausia paaiškinsiu, kodėl, mano nuomone, tai nepriimtina.

B – Teisingumo Teismo sprendimas byloje *RWE Vertrieb* ir jo poveikis nagrinėjamosioms byloms

38. Byloje *RWE Vertrieb* Teisingumo Teismas aiškiai pasiūlė tinkamą pagrindą, kuriuo remiantis reikėtų vertinti sąlygų teisingumą (neteisingumą) dujų tiekimo sutartyse, kurios (nors jose aiškiai daroma nuoroda į atitinkamas nacionalinės teisės aktų nuostatas, būtent į *ABVGasV* 4 straipsnį) yra sudaromos pasinaudojant laisve sudaryti sutartį. Byloje *RWE Vertrieb* nagrinėta standartinė sutarties sąlyga, kuria ta dujų tiekimo įmonė pasiliko teisę keisti kainas, tebuvo paprasta nuoroda į tokias nuostatas. O teisės aktuose savo ruožtu tiesiog daroma nuoroda atgal į taikytinus standartinius tarifus ir bendrąsias sąlygas. Gavęs prašymą išaiškinti skaidrumo reikalavimo reikšmę pagal Direktyvą 93/13, Teisingumo Teismas pabrėžė būtinybę užtikrinti, kad sutartyje būtų aiškiai nurodyta taikytinų tarifų *keitimo priežastis ir metodas*. Tai leidžia vartotojui pagal aiškius ir suprantamus kriterijus numatyti pokyčius, kurių gali atsirasti dėl šių tarifų. Be to, nurodyta, kad teisė nutraukti sutartį yra ypač svarbi vertinant tokių standartinių sutarčių sąlygų sąžiningumą²².

19 — Pagal Vokietijos teisės aktus energijos tiekėjai taip pat turi galimybę sudaryti sutartis su vartotojais dėl elektros energijos ar dujų tiekimo pasinaudodami laisve sudaryti sutartį. Dėl istorinių priežasčių tokios sutartys vadinamos „specialiosiomis sutartimis“. Be galimybės sudaryti tokias sutartis, pagal nacionalinius teisės aktus tiekėjai privalo sudaryti sutartis su klientais, kuriems taikomas standartinis tarifas (sutartis, kurioms galioja bendroji pareiga aprūpinti).

20 — Žr. 19 išnašą.

21 — Todėl nesiaiškinsiu bendresnio (ir akivaizdžiai labiau ginčytino) klausimo, kas patenka ir kas nepatenka į sutarties sąlygas, „atspindinčias įstatymų ar kitų teisės aktų privalomąsias nuostatas“.

22 — Sprendimo *RWE VertrieB* 55 punktą ir rezoliucinę dalis.

39. Palikęs teisę faktiškai įvertinti standartinių sutarčių sąlygų sąžiningumą prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teismui, Teisingumo Teismas aiškiai nurodė, kad pareiga pranešti vartotojui apie tarifų keitimo priežastį ir metodą ir jo teisę nutraukti sutartį nebuvo įvykdyta bendrosiose sąlygose tiesiog pateikus nuorodą į šalių teises ir pareigas nustatančius teisės aktus. Byloje *RWE Vertrieb* nuspręsta, jog yra itin svarbu, kad pardavėjas ar tiekėjas praneštų vartotojui apie tų nuostatų turinį arba – tiksliau – apie tose nuostatose įtvirtintas teises prieš sudarant sutartį²³. Mano manymu, tokia išvada buvo pagrįsta, atsižvelgiant į tai, kad tose nacionalinės teisės normose buvo tiesiog padaryta nuoroda į taikytinus standartinius tarifus ir bendrąsias sąlygas.

40. Jei tokį aiškinimą pritaikytume šioje byloje, neabejotinai išvada būtų tokia: nacionalinės teisės aktų nuostatos, kurias nagrinėja prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, neatitinka Energijos direktyvose įtvirtinto skaidrumo reikalavimo. Nors nagrinėjamos nacionalinės teisės aktų nuostatomis užtikrinama, kad sutartis būtų nutraukta, jei klientas nepitaria paslaugos teikėjo vienašališkai patvirtintiems kainų pakeitimams, jose nereikalaujama, kad atitinkamas elektros energijos ar dujų tiekėjas *informuotų* klientą apie kainų keitimo priežastį ir metodą.

41. Rekomenduočiau neaiškinti bylos *RWE Vertrieb* taip plačiai.

42. Kaip minėta, byloje *RWE Vertrieb* nagrinėtos sutartys buvo sudarytos pasinaudojant laisve sudaryti sutartį. Tačiau tų sutarčių bendrųjų sąlygų nuostatose dėl dujų kainų keitimo buvo padaryta nuoroda į nacionalinės teisės aktus (visų pirma į *ABVGasV* 4 straipsnį), reglamentuojančius universaliųjų paslaugų teikimo sutartis, panašiai, kaip ir šiuo atveju. Bendrosiose sąlygose byloje *RWE Vertrieb* buvo nuoroda į nacionalinės teisės aktus, kuriuose nebuvo nieko nustatyta dėl to, kokiomis sąlygomis leidžiama keisti kainas. Be to, nacionalinės teisės aktuose buvo numatytos ne byloje *RWE Vertrieb* nagrinėto pobūdžio sutartys, o tik universaliųjų paslaugų teikimo sutartys²⁴. Tokiu atveju, Teisingumo Teismo nuomone, paprasta nuoroda į tokias nuostatas, neaiškinant jų turinio, neatitinka „Direktyvos 93/13 3 ir 5 straipsnių, *siejamų su* Direktyvos 2003/55 3 straipsnio 3 dalimi“ (išskirta mano)²⁵.

43. Vokietijos vyriausybės teigimu, byloje *RWE Vertrieb* svarstytas Direktyvoje 93/13, siejamoje su Dujų direktyva, įtvirtintų skaidrumo reikalavimų poveikis. Mano nuomone, vartojant žodžius „siejama su“ iš karto atmetama galimybė pritaikyti Teisingumo Teismo pateiktą išaiškinimą byloje *RWE Vertrieb* kitais atvejais, pavyzdžiui, nagrinėjamų bylų atveju, kai Direktyva 93/13 negali būti taikoma²⁶. Iš tiesų, atsižvelgiant į teisinį pagrindą byloje *RWE Vertrieb* ir į nuorodas į teismų praktiką, susijusią su Direktyva 93/13²⁷, man atrodo aišku, kad Teisingumo Teismo pateiktas išaiškinimas buvo pirmiausia susijęs su atitinkamomis Direktyvos 93/13 nuostatomis.

44. Kaip nustatė pats Teisingumo Teismas, tai, kad į Direktyvos 93/13 taikymo sritį neįtraukiamos sutarčių sąlygos, atspindinčios tam tikro pobūdžio sutartims skirtas nacionalinės teisės aktų nuostatas, grindžiama tuo, kad suderinti šalių interesus jau mėginta. Vadinas, galima daryti pagrįstą prielaidą, kad nacionalinės teisės aktais yra užtikrinta tinkama visų tokių sutarčių šalių teisių ir pareigų pusiausvyra²⁸.

45. Šiuo atveju yra susiklosčiusi būtent tokia padėtis.

23 — Ten pat.

24 — Žr. Sprendimo *RWE Vertrieb* 17 ir 18 punktus.

25 — Ten pat, sprendimo 55 punktą ir rezoliucinę dalį.

26 — Žr. taip pat mano 2013 m. spalio 22 d. išvados *Komisija prieš Vokietiją* (C-95/12) 32 punktą.

27 — 2012 m. balandžio 26 d. Sprendimo *Invitel* (C-472/10) 24, 26 ir 28 punktai.

28 — Sprendimo *RWE Vertrieb* 28 punktą. Žr. taip pat generalinės advokatės V. Trstenjak išvados toje pačioje byloje 47 punktą.

46. Nederėtų pamiršti, kad, priešingai nei byloje *RWE Vertrieb* nagrinėtų sutarčių atveju, kai jos buvo tyčia neįtrauktos į nacionalinių teisės aktų dėl universaliųjų paslaugų teikimo sutarčių taikymo sritį, šiose bylose nagrinėjamos sutartims faktiškai taikomi tie nacionalinės teisės aktai, būtent *ABVGasV* (taip pat *AVBEltV* ir *StromGvV*). Kaip pažymėjo Teisingumo Teismas, šalių ketinimas išplėsti teisės aktų nuostatų taikymo sritį aprėpiant kito pobūdžio sutartis nėra tas pats, kas nacionaliniais teisės aktais užtikrinama visų nagrinėjamos sutarties šalių teisių ir pareigų pusiausvyra²⁹.

47. Todėl visiškai pritariu Vokietijos vyriausybei, kad tuo atveju, kai Direktyva 93/13 negali būti taikoma, vienintelis tinkamas pagrindas įvertinti, ar tam tikri nacionalinės teisės aktai atitinka Energijos direktyvose nustatytą skaidrumo reikalavimą, ieškotinas tose direktyvose. Toliau pamėginsiu šiek tiek paaiškinti tą reikalavimą.

C – Skaidrumo reikalavimas pagal Energijos direktyvas

48. Sutarčių sąlygų skaidrumo reikalavimas yra įtvirtintas Elektros energijos direktyvos 3 straipsnio 5 dalyje ir Dujų direktyvos 3 straipsnio 3 dalyje. Abi šios nuostatos yra skirtos „aukštam vartotojų apsaugos lygiui, ypač atsižvelgiant į sutarties sąlygų, bendros informacijos ir ginčų sprendimo mechanizmų skaidrumą“ užtikrinti (kartu siekiant pagrindinio tikslo – liberalizuoti energetikos sektorių).

49. Manoma, kad remiantis šių nuostatų formuluotėmis sunku nustatyti, ką galėtų ir ko negalėtų aprėpti „sutarčių sąlygų skaidrumas“. Iš tiesų galima būtų teigti, kaip teigia ir Komisija, kad, nepaisant šių bylų aplinkybių skirtumų, palyginti su Sprendimo *RWE Vertrieb* byloje aplinkybėmis, būtų pagrįsta aiškinti skaidrumo reikalavimą pagal Energijos direktyvas taip pat, kaip skaidrumo reikalavimą, įtvirtintą Direktyvoje 93/13. Tai visų pirma būtų privalu siekiant užtikrinti vartotojų apsaugą.

50. Norėdamas parodyti, kodėl nepritariu tokiam požiūriui, pirmiausia aptarsiu skirtingą Direktyvos 93/13 ir Energijos direktyvų pagrindimą ir jo poveikį atitinkamai prekyautojams ir paslaugų teikėjams keliamiems reikalavimams. Paskui paaiškinsiu, kaip, mano nuomone, skirtingus paslaugų teikėjų ir klientų interesus galima suderinti liberalizuojant energijos rinką.

1. Laisvai sudaromos sutartys, palyginti su sutartimis, sudaromomis vykdant bendrąją pareigą aprūpinti

51. Kaip jau paaiškinta, byloje *RWE Vertrieb* Teisingumo Teismas konstatavo, kad informaciją apie būsimų kainų pakeitimų priežastis, sąlygas ir mastą reikėtų teikti *prieš* sudarant sutartį. Bylose, kurias nagrinėja prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, mano nuomone, tai nebūtina. Taip yra todėl, kad sutartys pagal Direktyvą 93/13 vykdomos kitaip nei sutartys, kurioms taikomos Energijos direktyvos.

52. Ypač svarbu tai, kad, kiek tai susiję su laisve sudaryti sutartį, kai taikoma Direktyva 93/13, prekyautojai gali *nesudaryti* sutarties su tam tikru vartotoju³⁰. Jie taip pat gali (priešingai, nei bendrąją pareigą aprūpinti vykdantys paslaugų teikėjai) keisti kainas nesilaikydami Elektros energijos ir Dujų direktyvose įtvirtinto pagrįstumo kriterijaus (atitinkamai 3 straipsnio 5 dalis ir A priedo g punktas). Esant tokiems vartotojo ir prekyautojo sutartiniams santykiams, vartotojo padėtis neabejotinai yra prastesnė. Taip yra pirmiausia todėl, kad vartotojo derėjimosi su profesionaliais prekyautojais galia yra ribota (visų pirma derantis dėl standartinių sutarties sąlygų).

29 — Ten pat, 29 punktas.

30 — Minėtas P. Nihoul, kaip negalima beatodairiškai daryti prielaidos, kad visi vartotojai yra vienodai svarbūs ir vertingi klientų ieškančioms įmonėms.

53. Tokiomis sąlygomis aktualu tinkamai įvertinti, kaip svarbu turėti visą reikiamą informaciją prieš sudarant sutartį³¹. Galiausiai ši informacija leis vartotojui pagrįstai pasirinkti prekiautoją ir iš esmės palyginti prekiautojų siūlomų sutarčių bendrąsias sąlygas³². Informacija padeda vartotojui pasirinkti iš daugelio skirtingų prekiautojų, kaip Teisingumo Teismas konstatavo byloje *RWE Vertrieb*, jei prieš sudarydamas sutartį jis turi informacijos apie būsimų kainų pakeitimų priežastį ir jų skaičiavimo metodą.

54. Tačiau sutartys, kurioms taikoma Elektros energijos direktyvos 3 straipsnio 5 dalyje ir Dujų direktyvos 3 straipsnio 3 dalyje įtvirtinta bendroji pareiga aprūpinti, yra vykdomos kitomis sąlygomis. Tos sąlygos – tai rinkos liberalizavimas. Tačiau iš šių direktyvų preambulės³³ ir iš *travaux préparatoires*³⁴ matyti, kad energijos tiekimo saugumo užtikrinimas ir priemonių, kad būtų išvengta atjungimo, įgyvendinimas vykdant bendrąją pareigą aprūpinti yra laikomi svarbiausiais dalykais³⁵.

55. Dar patikslinsiu, jog, norint pasiekti šiuos tikslus, būtina, kad paslaugų teikėjai išliktų ekonomiškai gyvybingi. Viena iš priežasčių yra tai, kad jie privalo suteikti būtiniausią paslaugą visiems laisviesiems vartotojams standartinėmis sąlygomis, kai jų laisvė nustatyti kainas ir nutraukti sutartis su nepageidaujamais klientais yra labai apribota nacionaliniais teisės aktais. Taip pat leidimas paslaugų teikėjams, vykdantiems veiklą atsižvelgiant į bendrąją pareigą aprūpinti, perkelti didesnes išlaidas klientams atrodo tinkama priemonė panaikinti natūraliai atsiradusius prieštaravimus tarp dviejų pagrindinių Energijos direktyvų tikslų.

56. Šiuo požiūriu, kaip pažymi prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, abiejų Energijos direktyvų A priedo b punkte, kuriuo leidžiama keisti sutarties sąlygas ir kainą, aiškiai pripažįstama, kad bendrąją pareigą aprūpinti vykdantys paslaugų teikėjai yra teisėtai suinteresuoti perkelti sutarties laikotarpiu padidėjusias išlaidas klientams nenutraukdami sutarties. Ši teisė keisti kainas atrodo ypač aktuali tais atvejais, kai tokie bendrąją pareigą aprūpinti vykdantys paslaugų teikėjai pagal įstatymus privalo sudaryti sutartis su tam tikros kategorijos klientais.

57. Poreikis perkelti padidėjusias išlaidas, kad būtų užtikrintas ekonominis gyvybingumas, be abejo, paaiškina priežastis, dėl kurių leidžiama vienašališkai keisti kainą vykdant bendrąją pareigą aprūpinti. Tačiau poreikiu užtikrinti ekonominį gyvybingumą galima tik iš dalies paaiškinti, ką šiomis aplinkybėmis gali ir ko negali aprėpti sutarties sąlygų skaidrumo sąvoka. Ar ji apima pareigą informuoti klientą apie galimų būsimų kainų pakeitimų priežastis, sąlygas ir mastą? Ir jei taip, kada konkrečiai turi būti suteikiama ši informacija?

31 — Iš tiesų Direktyva 93/13 būtent ir siekiama ištaisyti šią pusiausvyros stoką ir atkurti vartotojo ir prekiautojo lygybę. Šiuo klausimu žr. 2013 m. kovo 14 d. Sprendimo *Aziz* (C-415/11) 45 punktą ir jame nurodytą teismo praktiką.

32 — Vieno komentaro autoriaus nuomone, tai Direktyvoje 93/13 įtvirtinto skaidrumo reikalavimo „konkurencingumo funkcija“. Žr. H-W. Micklitz „Chapter 3. Unfair terms in consumer contracts“, H-W. Micklitz, N. Reich ir P. Rott (leid.) *Understanding EU Consumer Law*, Antwerpenas, Intersentia, 2009, p. 119–150, p. 138.

33 — Būtinybė užtikrinti energijos tiekimo saugumą, kartu teikiant universaliąją paslaugą, yra apibūdinama siejant Elektros energijos direktyvos 24 ir 26 konstatuojamąsias dalis ir Dujų direktyvos 26 ir 27 konstatuojamąsias dalis.

34 — COM(2001) 125 galutinis, p. 41.

35 — Su energetikos sektoriaus liberalizavimu susiję tikslai yra dvejoji. Viena vertus, siekiama sukurti konkurencingą rinką, o kita vertus – kuo plačiau užtikrinti energijos tiekimą (tai atitinka visuotinį ekonominį interesą). Dėl Dujų direktyvos žr. 2010 m. balandžio 20 d. Sprendimo *Federutility ir kt.* (C-265/08, 2010, Rink. p. I-3377) 20 ir paskesnius punktus. Žr. M. Bartl „The affordability of energy: how much protection for the vulnerable consumers?“, *Journal of Consumer Policy*, (33) 2010, p. 225–245, p. 226.

2. Tinkamos vartotojų ir paslaugų teikėjų teisių pusiausvyros užtikrinimas vykdant bendrąją pareigą aprūpinti

58. Priešingai pagrindiniams konkurencingos rinkos principams, bendrąją pareigą aprūpinti vykdantis paslaugų teikėjas privalo sudaryti sutartis net su nepageidaujamais klientais ir tiekti šiems klientams elektros energiją ar dujas pagrįstomis kainomis³⁶. Man aišku, kad ši prievolė smarkiai apriboja tokių paslaugų teikėjų galimybes keisti išlaidų struktūrą savo nuožiūra. Kad šio neatitikimo nebūtų, taikomi nacionalinės teisės aktai, kuriais pagal Energijos direktyvų 3 straipsnį siekiama užtikrinti „visų [tokių] sutarčių šalių teisių ir pareigų“ pusiausvyrą³⁷. Tačiau išlieka klausimas, ar, atsižvelgiant į tose nuostatose įtvirtintą skaidrumo reikalavimą, tą pusiausvyrą tinkamai užtikrina Vokietijos teisės aktai, ypač turint galvoje poreikį apsaugoti pažeidžiamus klientus.

59. Atsižvelgdamas į aprašytą esminį sutarčių, sudaromų įgyvendinant laisvę sudaryti sutartį, ir sutarčių, sudaromų vykdant teisės aktuose įtvirtintą bendrąją pareigą aprūpinti, aplinkybių skirtumą, nematau rimto pagrindo aiškinti Elektros energijos direktyvos 3 straipsnio 5 dalyje ir Dujų direktyvos 3 straipsnio 3 dalyje įtvirtintą skaidrumo reikalavimą kaip reikalavimą valstybėms narėms užtikrinti, kad klientams būtų pranešama apie kainų pakeitimų priežastis, sąlygas ir mastą *prieš* sudarant sutartį³⁸. Iš tikrųjų, turint galvoje, kad Energijos direktyvų pagrindinis tikslas yra ne vartotojų apsauga³⁹, o rinkos liberalizavimas, būtinybę apsaugoti vartotojus reikia suderinti su elektros energijos ir dujų tiekėjų interesais. Norėdamos užtikrinti tinkamą pusiausvyrą šioje srityje, mano nuomone, valstybės narės privalo užtikrinti, kad ta informacija būtų suteikiama klientams tuo metu, kai jie yra informuojami apie kainos pakeitimą. Taip yra dėl toliau išdėstytų priežasčių.

60. Dėl klientų teisių, man atrodo, yra du svarbiausi elementai: teisė nutraukti sutartį ir teisė prireikus užginčyti kainos padidinimo pagrįstumą⁴⁰. Šios teisės yra tarpusavyje susijusios tuo požiūriu, kad norint jas abi įgyvendinti vartotojui reikia turėti pakankamai informacijos apie kainos padidinimo priežastį ir jos skaičiavimo metodą. Tokia informacija reikalinga ne tik tam, kad klientas galėtų įvertinti, ar verta nutraukti sutartį (kai įmanoma) ir rinktis kitą tiekėją. Ji taip pat neabejotinai svarbi klientui, kuriam reikia apsispręsti, ar užginčyti kainos padidinimą.

61. Iš tiesų, nepaisant veikimo laisvės, kuri keičiant kainą numatyta abiejų Energijos direktyvų A priedo b punkte, pagal tą nuostatą valstybės narės taip pat privalo užtikrinti, kad klientai būtų iš anksto informuojami apie numatomus sutarties sąlygų pakeitimus. Be to, valstybės narės turi užtikrinti, kad klientai tokiu atveju būtų informuojami apie teisę nutraukti sudarytą sutartį. Tačiau tai ne vienintelės klientų teisės.

36 — Prievolė sudaryti sutartį yra nustatyta Energijos direktyvų A priedo a punkte. Taip pat žr. minėtą M. Bartl, dėl energijos įperkamos ir įvairių valstybėse narėse įgyvendintų sprendimų sprendžiant įperkamos energijos tiekimo pažeidžiamiesiems vartotojams užtikrinimo analizės. Be to, taip pat nederėtų pamiršti, kad reikalavimas užtikrinti universaliųjų paslaugų teikimą energetikos sektoriuje protingomis kainomis yra įgijęs pirminės teisės akto statusą ES. Iš tikrųjų, be SESV 14 straipsnio, kuriame kalbama apie bendrus interesus atitinkančias paslaugas, Lisabonos sutarties 26 protokole, bet kita ko, reikalaujama užtikrinti, kad bendrus interesus atitinkančios paslaugos būtų prieinamos.

37 — Sprendimo *RWE Vertrieb* 28 punktas.

38 — Šiuo klausimu visiškai nepritariu generalinės advokatės V. Trstenjak analizei, pateiktai jos išvados byloje *RWE Vertrieb* 69 punkte (kuriame daroma nuoroda į 50 išnašą). Jos teigimu, ir Direktyva 93/13, ir Dujų direktyva yra ES vartotojų teisių apsaugos teisės aktai, kurie papildo vienas kitą (ir todėl aiškintini vienodai). Jos nuomone, šie teisės aktai sudaro vientisą teisės dalį. Mano nuomone, šis teiginys yra klaidingas. Direktyva 93/13 yra susijusi su vartotojų (sutarčių) teise, o Dujų direktyva (ir Elektros energijos direktyva) priklauso visai kitai teisės sričiai, susijusiai su rinkos liberalizavimu ir bendrosios pareigos aprūpinti nustatymu energijos tiekimo galutiniams vartotojams srityje. Atsižvelgdamas į šį skirtumą, nemanau, kad galima būtų supaprastinti skaidrumo sąvokų aiškinimą šiuose skirtinguose teisės aktuose teisinio aiškinimo priemonėmis.

39 — Tai, be kita ko, matyti iš Energijos direktyvose vartojamų sąvokų. Iš tiesų, Direktyva 93/13 apima vartotojų ir prekyautojų sutartis, o Energijos direktyvose kalbama apie klientus ir paslaugų teikėjus. Taip pat paminėtina, kad priemonės, kurių valstybės narės turėtų imtis siekdamas apsaugoti galutinius vartotojus pagal Energijos direktyvas, gali būti skirtos ir namų ūkiams, ir mažosioms ir vidutinėms įmonėms.

40 — Nors ši teisė nėra aiškiai numatyta Energijos direktyvose, mano nuomone, ji neatsiejamai susijusi su bendrąja pareiga aprūpinti galutinius vartotojus energija pagrįstomis kainomis. Iš tiesų, neturint galimybės užginčyti kainų pakeitimų, pagrįstumo reikalavimo tiesiog nebūtų įmanoma įgyvendinti.

62. Kaip pažymėjo prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, A priedo c punktas yra ypač aktualus, nes jis skirtas užtikrinti, kad klientai gautų skaidrią informaciją apie taikomas kainas ir tarifus ir apie standartines sąlygas, kiek tai susiję su galimybe prisijungti prie elektros energijos paslaugų ir jomis naudotis. Kitaip tariant, b punkte aiškiai reikalaujama, kad klientams būtų užtikrinta teisė nutraukti sutartį, kai padidindamos kainos, o c punkte tas reikalavimas dar papildomas nustatant, kad taikomos kainos turi būti skaidrios. Priešingai, nei teigia Vokietijos vyriausybė, siekiant užtikrinti tokią skaidrumą jau pakeitus kainas, būtina pranešti klientui apie pakeitimo priežastis, sąlygas ir mastą.

63. Vis dėlto, turint galvoje, kad valstybės narės gali daugeliu atvejų veikti savo nuožiūra įgyvendindamos Energijos direktyvų nuostatas nacionalinės teisės aktais, manau, reikėtų palikti nacionalinėms teisėkūros institucijoms teisę spręsti dėl techninių dalykų, susijusių su klientų informavimu apie priežastis ir pakeitimų skaičiavimo metodus. Tačiau pagal tokią diskreciją negalima priimti sprendimo nesiimti jokių veiksmų siekiant kompensuoti paslaugų teikėjų teisę vienašališkai keisti kainas, kaip, atrodo, yra Vokietijoje. Iš tiesų, jei tokiai diskrecijai būtų pritarta, dėl to labai nukentėtų Energijos direktyvose įtvirtinto skaidrumo reikalavimo veiksmingumas, ir jis taptų visiškai nereikšmingas.

64. Reikėtų pripažinti, kad dėl to užtikrinama skirtinga galutinių vartotojų apsauga, ir tai galiausiai priklauso nuo to, ar taikoma Direktyva 93/13. Būtų netgi galima teigti, kad pagal ją ypač pažeidžiami vartotojai atsiduria prastesnėje padėtyje nei vartotojai, kurie gali laisvai rinktis paslaugų teikėją. Tačiau, atrodo, tokiam požiūriui ES teisėkūros institucijos pritaria. Abiejų Energijos direktyvų A priede atitinkamai daroma aiški nuoroda į Direktyvą 93/13 ir nurodoma, kad abiejų šių direktyvų 3 straipsnyje išvardytos priemonės yra įgyvendinamos „nepažeidžiant [ES] taisyklių dėl vartotojų apsaugos [visų pirma Direktyvos 93/13]“⁴¹. Mano nuomone, vienintelis tinkamas paaiškinimas yra tai, kad ES teisėkūros institucijos neketino suvienodinti vartotojų apsaugos lygių pagal Energijos direktyvas ir pagal Direktyvą 93/13 tiesiog darydamos nuorodą į Direktyvą 93/13. Tai matyti ir iš to, kad toks Europos Parlamento pasiūlymas teisėkūros proceso metu nebuvo įtrauktas į Energijos direktyvų galutinį variantą⁴¹. Kitaip tariant, toks teisėkūros institucijų pasirinkimas reiškia, kad apsauga pagal Direktyvą 93/13 gali būti didesnė ir bent jau neturėtų būti be išlygų taikoma universaliųjų paslaugų sutartims energetikos sektoriuje.

65. Tačiau aišku, kad rengdamos Energijos direktyvų A priedą, ypač jų b punkto, nuostatas, ES teisėkūros institucijos daug dėmesio skyrė poreikiui užtikrinti, kad galutiniai vartotojai galėtų nutraukti savo sutartis, jei nepitaria padidėjusioms kainoms. Iš tikrųjų tai atrodo pagrįsta sutartiniu požiūriu, turint galvoje, kad dėl tiekėjų teisės vienašališkai keisti kainas vartotojui kyla rizika, jog kainos bus didinamos nepagrįstai. Mano nuomone, visiems vartotojams (nesvarbu, ar jie būtų laikomi pažeidžiamais, ar ne) svarbiausia yra teisė nutraukti sutartį. Kad vartotojai galėtų veiksmingai naudotis šia teise, jiems turi būti pranešama apie kainos pakeitimo priežastis, sąlygas ir mastą tada, kai jie informuojami apie kainos pakeitimą, o ne vėliau⁴².

41 — Iš tiesų, Parlamentas siūlė papildyti tuos priedus ir įtraukti punktą, kuriuo būtų išplėsta Direktyvos 93/13 taikymo sritis, apimant sutartis dėl bendrus interesus atitinkančių paslaugų energetikos sektoriuje, bet tam nepritarta, ir pasiūlymas nebuvo įtrauktas į Energijos direktyvų galutinį variantą. Šiuo klausimu žr. 2002 m. kovo 1 d. Europos Parlamento pranešimo dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos, kuria iš dalies keičiamos direktyvos 96/92/EB ir 98/30/EB dėl elektros energijos ir dujų vidaus rinkų bendrųjų taisyklių, pasiūlymo I dalį (A5-0077/2002), teisėkūros pasiūlymus ir 89 ir 160 pakeitimus, p. 65, 66 ir 107. Taip pat žr. mano komentarą dėl generalinės advokatės V. Trstenjak analizės šiuo klausimu 38 išnašoje.

42 — Posėdyje minėta, kad pagal nacionalinės teisės aktus paslaugų teikėjai privalo atskleisti klientui visą reikiamą informaciją apie kainų pakeitimus, jei iškeliama byla teisme. Tačiau nemanau, kad tokia prievolė gali prasmingai pakeisti prievolę pranešti klientui apie kainos keitimo priežastis, sąlygas ir mastą tuo metu, kai jis informuojamas apie kainos keitimą, kaip parodyta byloje C-400/11, kurioje J. Egbringhoff nesėkmingai mėgino gauti tokią informaciją prieš iškeldamas bylą teisme. Iš tiesų, vertindamas, ar kainos keitimo pagrįstumo užginčijimas yra sėkmingas, ar ne, klientas turi turėti tą informaciją dar prieš iškeldamas bylą teisme.

66. Nors ir atrodo, kad iš tikrųjų tik labai nedaug vartotojų užginčys kainų pakeitimus remdamiesi tokia informacija, galima suabejoti, ar vien prievolė suteikti šią informaciją iš dalies atgrasys tiekėjus nuo nepagrįsto kainų didinimo. Vadinasi, Energijos direktyvose nustatytas skaidrumo reikalavimas taip pat padeda išlaikyti „pagrįstas“ kainas, ir ši prievolė yra viena svarbiausių šiose direktyvose įtvirtintos bendrosios pareigos aprūpinti sudedamųjų dalių.

67. Tuo remdamasis darau išvadą, kad tinkamai aiškinant Elektros energijos direktyvos 3 straipsnio 5 dalį ir Dujų direktyvos 3 straipsnio 3 dalį, tiekiant elektros energiją ar dujas namų ūkiams pagal universaliųjų paslaugų sutartis, tose nuostatose įtvirtintas skaidrumo reikalavimas nėra įgyvendintas nacionalinės teisės aktų nuostatose, kuriomis reglamentuojant kainų keitimą pagal tokias sutartis tiekėjai neįpareigojami pranešti vartotojams apie kainų pakeitimų priežastis, sąlygas ir mastą ne vėliau nei *vartotojai yra informuojami apie pakeitimą*.

68. Galiausiai TWS, SWA ir Vokietijos vyriausybė paprašė Teisingumo Teismo apriboti savo sprendimo veikimą laiko atžvilgiu, jei jis nustatytų, kad atitinkamos Vokietijos teisės nuostatos dėl kainų keitimo neatitinka ES teisės aktų. Kaip paaškinsiu toliau, esu tikras, kad esamomis sąlygomis yra pagrindo patenkinti šį prašymą.

D – Nustatyto nesuderinamumo poveikis turėtų būti apribotas laiko atžvilgiu

69. Kaip žinoma, Teisingumo Teismas sutinka apriboti savo sprendimų veikimą laiko atžvilgiu tik išimtiniais atvejais, kai įvykdyti du kumuliaciniai kriterijai. Tai matyti ir iš to, kad Teisingumo Teismo teikiamas teisės normos išaiškinimas yra skirtas tos normos reikšmei ir taikymo sričiai paašškinti ir apibrėžti, kaip ji turėtų būti suprantama ir taikoma nuo jos įsigaliojimo. Atsižvelgiant į tai, pirmasis vykdytinas kriterijus yra tai, kad nustatytas nesuderinamumas turi kelti „rimtų ekonominių padarinių riziką“. Vertinant, ar kyla tokia rizika, itin svarbu atsižvelgti į tai, kiek teisinių santykių buvo sudaryta sąžiningai taikant teisės normas, kurios tuo metu laikytos teisėtai galiojusiomis. Antrasis įgyvendintinas kriterijus yra tai, kad dėl objektyvaus reikšmingo neaiškumo aiškinant ir taikant atitinkamą ES teisės aktų nuostatą įsitvirtino neteisėta praktika⁴³.

70. Mano nuomone, šiuo atveju yra atsižvelgta į abu kriterijus.

71. Prieš pereinant prie nagrinėjamų bylų aplinkybių, vis dėlto reikėtų pabrėžti, kad byloje *RWE Vertrieb* Teisingumo Teismas griežtai atmetė panašų prašymą. Tas prašymas iš esmės buvo atmestas dėl to, kad finansinės pasekmės dujų tiekėjams ne visiškai priklausė nuo Teisingumo Teismo pateikto atitinkamų ES teisės aktų nuostatų išaiškinimo. Galiausiai konstatuota, kad tos aplinkybės priklausė nuo to, kaip prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas vertino ginčijamų sutarties sąlygų teisingumą kiekvienu konkrečiu atveju⁴⁴.

72. Šiuo atveju, priešingai⁴⁵, nagrinėjama situacija, kai Teisingumo Teismo prašoma ne tik išaiškinti *kitų* ES teisės aktų nuostatų prasmę, bet ir (o tai dar svarbiau) priimti sprendimą dėl atitinkamų Vokietijos teisės aktų nuostatų suderinamumo su ES teisės aktais.

43 — Pavyzdžiui, žr. 2012 m. gegužės 10 d. sprendimo sujungtose bylose *FIM Santander Top 25 Euro* (C-338/11–C-347/11) 60 punktą ir jame nurodytą teismo praktiką.

44 — Sprendimo *RWE Vertrieb* 60 punktas.

45 — Tačiau jei Teisingumo Teismas išplėstų savo argumentus, kuriuos jis pateikė Sprendime *RWE Vertrieb* dėl tokių pat aplinkybių, kaip ir nagrinėjamoje byloje, būtų nelogiška patenkinti prašymą apriboti sprendimo veikimą laiko atžvilgiu, patvirtinant ankstesnėje byloje jau pateiktą išaiškinimą, nes nebeliktų „objektyvaus reikšmingo neaiškumo aiškinant ir taikant atitinkamas ES teisės aktų nuostatas“.

73. Todėl visiškai neabejoju, kad nustačius nesuderinamumą kiltų rimtų finansinių pasekmių rizika tam tikriems elektros energijos ir dujų tiekėjams. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismo manymu, elektros energijos ir dujų tiekėjų teisė keisti kainas priklauso nuo to, kaip Teisingumo Teismas aiškina Elektros energijos direktyvos 3 straipsnio 5 dalyje ir Dujų direktyvos 3 straipsnio 3 dalyje įtvirtinto skaidrumo reikalavimo reikšmę ir taikymo sritį. Jei Teisingumo Teismas pritartų mano požiūriui į aiškinimo klausimus šiose bylose, kainų pakeitimai, nagrinėjami šiose bylose, teisiškai negaliojotų.

74. Akivaizdu, kad tokios išvados poveikis visam Vokietijos energetikos sektoriui būtų tikrai nemenkas⁴⁶. Tokiai išvadai, mano nuomone, neturi įtakos tai, kad Vokietijoje nuolat mažėja klientų, kuriems energija tiekama pagal universaliųjų paslaugų sutartis⁴⁷. Nors su nesuderinamumo nustatymu susijusių finansinių pasekmių poveikis tikrai priklausys nuo to, kokį senaties terminą nustatys nacionalinis teismas (tai klausimas, kuris dar turės būti išspręstas nacionaliniu lygmeniu⁴⁸), mano nuomone, „rimtų finansinių pasekmių rizikos“ atmesti negalima. Nors klientų skaičius, kuriam turės poveikį šis Teisingumo Teismo sprendimas, taip pat būtinai priklausys nuo to, kokį taikys senaties terminą, reikėtų daryti prielaidą (net nepaisant mažėjančios universaliųjų paslaugų sutarčių paklausos), kad tas skaičius yra (gerokai) didesnis nei TWS posėdyje pateikta prognozė 2013 m.⁴⁹

75. Tačiau paprastai vien aplinkybės, kad prejudicinis sprendimas gali turėti svarbių finansinių pasekmių valstybei narei, nepakanka norint pateisinti sprendimo poveikio laiko atžvilgiu ribojimą. Kaip jau aiškinau kitur⁵⁰, bet kokia kita išvada būtų paradoksali, nes, priešingai nei pagal pagrindinį principą, kad tokie prašymai tenkinami tik išimtinėmis aplinkybėmis, rodytų palankiausią požiūrį į sunkiausias ir labiausiai užsitęsusias pažeidimus. Todėl turi būti įvykdyta ir antroji sąlyga, susijusi su atitinkamų ES teisės nuostatų reikšmės ir taikymo srities neaiškumu.

76. Net ir tas kriterijus, atrodo, yra įvykdytas bylose, kurias nagrinėja prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas⁵¹. Pirma, yra aišku, kad elektros energijos ir dujų tiekėjai keitė kainas sąžiningai, remdamiesi nacionalinės teisės aktais, kurie buvo laikomi teisėtais galiojančiais. Antra, kaip jau paaiškinau, nėra objektyvaus pagrindo išplėsti Teisingumo Teismo motyvų byloje *RWE Vertrieb* ir taikyti juos atvejais, nereglamentuojamais Direktyvoje 93/13. Iš tiesų tie motyvai šioje byloje nėra aktualūs, be to, dėl Energijos direktyvoje įtvirtinto skaidrumo reikalavimo iki šiol nebuvo priimta jokių prejudicinių sprendimų dėl aiškinimo. Kaip atskleista šioje išvadoje, dar ne iki galo aišku, kokia yra šio reikalavimo prasmė. Tik Teisingumo Teismas gali išspręsti šį neaiškumą ir priimti prejudicinį sprendimą nagrinėjamose bylose.

77. Atsižvelgdamas į tai, kas išdėstyta, siūlau Teisingumo Teismui patenkinti byloje pateiktą prašymą apriboti sprendimo veikimą laiko atžvilgiu, jei Teisingumo Teismas nustatytų, kaip aš manau, kad nagrinėjamose nacionalinės teisės aktų nuostatose Elektros energijos direktyvos 3 straipsnio 5 dalyje ir Dujų direktyvos 3 straipsnio 3 dalyje įtvirtinto skaidrumo reikalavimas neįvykdytas.

46 — Remiantis TWS posėdyje pateiktais skaičiais, 18 ir 4 milijonai namų ūkių šiuo metu gauna atitinkamai tiekiamą elektros energiją ir dujas pagal universaliųjų paslaugų sutartis.

47 — Iš tiesų, šį pokytį (kaip minėta posėdyje) paaiškina tai, kad klientai vis dažniau keičia tiekėjus ir renkasi konkurencinėje rinkoje siūlomas specialiausias sutartis.

48 — Posėdyje buvo iškeltas klausimas dėl taikytino senaties termino. Nors, atrodo, teisės aktuose yra įtvirtinta, kad su *specialiosiomis sutartimis* susijusių skundų senaties terminas yra 3 metai, bendrus interesus atitinkančių paslaugų sutartims taikytinas senaties terminas dar nenustatytas. Nėra pagrindo manyti, kad būtų galima iš karto atmesti galimybę taikyti ilgesnį, t. y. 10 metų, senaties terminą.

49 — Žr. 47 išnašą.

50 — Žr. mano išvados byloje *Transportes Jordi Besoara* (C-82/12) 54 punktą.

51 — Žinoma, tik tiek, kiek, Teisingumo Teismo nuomone, remiantis Sprendime *RWE Vertrieb* nustatytais principais, dar neatsikratyta bet kokių neaiškumų, susijusių su nacionalinės teisės normų nesuderinamumu su Energijos direktyvoje įtvirtintu skaidrumo reikalavimu.

IV – Išvada

78. Atsižvelgdamas į tai, kas išdėstyta, siūlau Teisingumo Teismui į *Bundesgerichtshof* pateiktą klausimą atsakyti taip:

Tinkamai aiškinant 2003 m. birželio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2003/54/EB dėl elektros energijos vidaus rinkos bendrųjų taisyklių, panaikinamos Direktyvą 96/92/EB, 3 straipsnio 5 dalį ir 2003 m. birželio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2003/55/EB dėl gamtinių dujų vidaus rinkos bendrųjų taisyklių, panaikinamos Direktyvą 98/30/EB, 3 straipsnio 3 dalį, tiekiant elektros energiją ar dujas namų ūkiams pagal universaliųjų paslaugų sutartis, tose nuostatose įtvirtintas skaidrumo reikalavimas nėra įgyvendintas nacionalinės teisės aktų nuostatose, kuriomis reglamentuojant kainų keitimą pagal tokias sutartis tiekėjai neįpareigojami pranešti vartotojams apie kainų pakeitimų priežastis, sąlygas ir mastą ne vėliau nei vartotojai yra informuojami apie pakeitimą.

Minėtų nuostatų išaiškinimas neįsigalios, kol Teisingumo Teismas nepaskelbs savo sprendimo nagrinėjamose bylose.